

VARPAI

1944 METAI

Redaktorius: K. Jankauskas,
Redakcinė Komisija: F. Kirša,
V. Staugaitis ir J. Jankus.
Redak. bendradarbis korektorius
Fr. Markelis.

Leidėjas: Šiaulių Apygardos Lietuvių Meno ir Mokslo Centras.

VARPAI

**LITERATŪROS
ALMANACHAS
1944**

**ŠIAULIŲ
MENO IR MOKSLO CENTRAS**

Algirdas Julius Greimas

VERLAINE'AS – ŽMOGUS IR POETAS

Plus léger qu'un bouchon j'ai danse sur les flots.

Arthur Rimbaud, Bateau Ivre.

Visoje poetų brolioje sunku rasti žmogų (išskyrus nebent legeñdariškajį François Villoną), kurį gyvenimas būtų tiek šokdinės, kaip mūsų vargšą Verlaine'ą. Ir iš tikrujų, abu šie Panelės Marijos globotiniai, valkatos ir poetai iš Dievo malonės, yra taip panašūs vienas į kitą, kad nežiūrint juos skiriančios keturių amžių prarajos, lengvai gali išsivaizduoti juodu, susikabinusius rankom, per darganą ir purvą svyrinėjančius plačiais Prancūzijos vieškeliais ar besédinčius studentų ir prostitucių draugijoje prie raudono vyno stiklo kurioj nors Paryžiaus smuklėj. Vienas jų gimė irstančios Viduramžių visuomenės prieblandoje, kitas — pozityvistinė kultūra persisotinusiamame XIX a. dekadans, ir abu jie savo gyvenimo klaidžiojimais įkūnijo savyje tuos didžiulius vidujinius prieštaravimus, kurie vi suomet iškyla žmonijai, kai ji pameta senus ir nebesuranda naujų kelių. Netekęs saitų su tradicija, atitrükęs nuo konvencionalinių civilizacijos formų, per amžius susiklošciusių, žmogus pakimba ore. Nebematydamas išgristo kelio į ateitį, neturėdamas tvirto įdiegtos moralės kodekso, jis pasijunta laisvas, apdovanotas ta beprasmiška, niekam nenaudinga laisve, su kuria jis ir nežino ką bepradėti. Kiekviena tolumoje sužibusi ugnelė suvilioja jį jo šuntakiuose, ir jis blaškos tarp aukščiausios religinių jausmų egzaltacijos ir šlykščiausią aistrų patenkinimo, veltui ieškodamas kokios nors misioniškos Kapujos, kol, pagaliau, praradęs visas iliuzijas, paleidžia pavandėniui savo girta valtį.

Tokie vargšai ir buvo šedu mūsų draugai. Paprastos ir tyros širdies vaikus kažkas išmetė į didelį ir nesuprantamą gyvenimą, ir nė kartą nepavyko jiems nusičiupti už jo vairo, tas prakeiktas likimas visu kuo pasirūpino, leisdamas jiems po

kiekvienos pekliškos kataraktos tiktai be galio nustebti ir nuoširdžiai, labai nuoširdžiai atgailoti. Tačiau šie karčiamų ir kaičiūmų draugai, paleistuviai ir mušeikos ir nepataisomi girtuokliai buvo apdovanoti viena nepaprasta dovana — jiedu mokėjo gražiai ir nuoširdžiai gailėtis už savo nuodėmes. Užtat grožį ir tiesą mylinti žmonija visada su meile ir užuojauta minės tuodu likimo posūnius.

Biaurusis ančiukas prancūzų poetų plejadoje buvo Paulius Verlaine'as. Jis tiesiog nejautė savo, kaip poeto, misijos, neturėjo ir nenorėjo nieko pasakyti minioms, jis nesuprato, kad kiekvienas save gerbiąs poetas privalo savo liūdesį ir džiaugsmus naudoti tiktai kaip medžiagą universaliniams homeopatijos receptams rašyti. Jei romantizmo apaštalai — Chateaubriand'as, Hugo, Lamartine'as — jautė savo milžinišką politinę, socialinę, novatorišką ar kitokią paskirtį, jei saloniniai romantiškai — Alfred de Vigny ar Alfred de Musset — laikė save tiptiškais savo nelaimingo amžiaus atstovais, išstatytais kitų parodai ir dėl to turinčiais išlaikyti tam tikrą pozą, jei Verlaine'o mylimas ir aukštinamas Baudelaire'as savo asmeninius išgyvenimus stengési būtinai objektyvizuoti ir patiekti kaip universalios krikščioniškosios pirminės nuodėmės variacijas šioje žemėje, jei, pagaliau, simbolistai, kurie a posteriori išsirinko Verlaine'ą savo princu, pirmiausiai ieškojo originalumo, taigi, naujuo pasiskymo galimybų, — tai Verlaine'as yra poetas kuo ne išimtinai tik tam, kad kalbėtų vien apie save, kad su didžiausiu nuoširdumu atliktu viso gyvenimo išpažinti. Žinoma, yra išpažintis ir išpažintis, ir XIX amžiaje, kuris taip mėgo išpažintis, labai sunku patikėti nusidėjėlio nuoširdumu. Tačiau vargšo Leliano poetiški prisipažinimai tokie nayvūs, taip vaikiškai atviri ar pagoniškai amoralūs, juose niekad neišgirsi nei pasigardžiuojamų ištvirkėlio tonų, nei besaikio trankymosi kumštinių į krūtinę, kad Verlaine'o poeziją drąsiai galima statyti savo knygų lentynoje šalia didžiųjų šv. Augustino ir Jean Jacques'o Išpažinimų. Jis néra poetas priimta to žodžio prasme, jo įkvėimas nesiveržia trykšlėmis per burną — dėl to, kad jis per daug ko turėtų pasakyti pats nuo savęs, ar kad per daug būtų prisigéręs ištisų civilizacijos amžių užnuodytų svaigalių, — ne, tai žmogus, kuris būtinai turi išsipasakoti prie konfesionalo. Jo žodžių klausosi ne tik kunigo ausis, bet ir angelai, nes tai ne paprasto nusidėjėlio šnabždesys, o švelni, graudulinga muzika.

Antroji XIX amžiaus pusė Prancūzijoje sušvito tokiomis tūtingomis, niuansuotomis spalvomis, tiek nauja įnešė į meninį pasaulio vaizdą, jog galima su viltimi laukti, kad būsimosių kartos, nežiūrint visokių dekadentiškų proklamacijų ir Spenglerio pesimistiškų nujautimų, iš tolimos perspektyvos pažvelgę į šią epochą, suras joje, šalia destruktyvinų pradų, ir drąsių mėginimų atstatyti sugriuvusią kosmogoniją. Dar Des-

cartes'o į priekį išstumtasis „aš“, kuriam tasai pavedė būti višių vertybų saiku, pasijutęs šio pasaulio centre, išsigando ir, siaubo pagautas, šaukėsi Dievop, maldaudamas Aukščiausią padėti jam susidoroti su jų supančiais daiktais. Net ir pašalinus Dievą, individu padėtis nepagerėjo: filosofai iškėlė į valdovus visagalintį protą, kuris, iš aukštybių žvelgdamas savo baisia akimi, ne tiktai persekiojo kiekvieną, išdrėsusį nors kiek nukrypti nuo „consensus omnium stultorum“, bet ir rodė žmonijai tvirtus ir neabejotinus progresu kelius į ateitį. Pasikeitė tiktai valdovai, o vergai ir toliau prirakinti suko istorijos ratai. Mat, pasaulio santvarką pakeisti, jų iš naujo atkurti galima tik pasiekus žmogaus širdį, — vien sveiko proto čia dar nepakanika. Descartes'o abstrakčiai šméklių teks palaukti porą šimtų metų, kol visagalis menas ipūs jai gyvybės kvapą, ir žmogus, pabudęs iš miego, ims vaikščioti, vienišas ir laisvas, po savo paties sukurtą pasaulį. Menas sugriaus proto sukonstruotą tobulą visatos rūmą, Renoirai, Verlaine'ai ir Debussy akivaizdžiai parodys visiems, kad daiktai, kaip tokie, su savo ryškiais kontūrais, iš viso neegzistuoja, kad žmogus nešiojasi visą pasaulį savo akies retinoje, savo ausies būgnelyje. Impresionizmo ir simbolizmo mokyklos, iš pamatų sugriovę gražią menų viešpatijos santvarką, tiesa, atveria žmogaus kūrybai naujus plačius horizontus, tačiau kartu ir uždeda pačiam kūrėjui labai sunkią naštą, palikdamas jam vienam, be paramos ir atramos, valdyti savo paties pasaulį. Maža téra stiprių, valingų asmenybių, o Paulius Verlaine'as tikrai nebuvo iš stipriųjų. Palūžo jis po savo našta, suviliojo jį „sirena žaliomis akimis“, kaip jis pats vadino absintą, ir nebepavyko jau jam nuvairuoti savo laivelio į jokį ramų uostą. Tačiau, užmiršęs pareigas pačiam sau ir artimiesiems, jis vis dėlto su kaupu atliko tą liūdną poeto pareigą žmogui, o jis yra

truputėli džiaugsmo popiliu suteikti
ir į tavo širdį pereit nejučioms.*)

Paryžius — pasaulio sostinė. Dėl savo geografinės padėties atsidūrės ispanų ir vokiečių, italių ir anglų kultūrų sankryžoje, jis jau nuo pat ankstyvųjų Viduramžių yra lyg koks milžiniškas Europos fokusas, į kurį iš visų pusų susirenka tiek visos didžiosios idėjos, galimybės ir naujovės, tiek ir keisčiausiai politiniai absurdai, neįmanomos filosofinės sistemos, paraodoksaliausios, vos kelias dienas teišgyvenančios, meno teorijos. Prancūziško malūno girnos, kaustytos paprastumo ir logikos lankais, vienodai gerai mala ir tai, kas genialu, ir tai, kas beprotiška. Paryžius mala ir atsijoja, surenka šviesą ir spinduliuoja į visus pasaulio kraštus naujausiais savo atradimais, pradedant moterų skrybėlaitėmis ir baigiant Pablo Picasso kūriniais.

*) J. Kossu - Aleksandravičius, Užgesę Chimeros Akys

Retai kada šis malūnas turėjo tiek darbo, kaip antroje XIX amžiaus pusėje. Poetai, dailininkai, muzikai, anarchistai, revoliucionierai, visokio pluko avantiuristai ir vankatos, vi-sas tas tautų, rasių ir religijų skruzdėlynas rinkosi į Paryžių — tik tam, kad būtu mėšlo žmonijos minties želdinimui. Kavinės ir bordeliai, dailininkų rateliai ir rašytojų klubai, alkoholis, diskusijos, ekstravagancijos ir manifestai — Lotynų kvartalas burbuliavo, kaip kubile užraugta tešla. Ir tik pamažu iš visos tos maišaties ryškėjančiais siluetais iškilo talentai, atsilaike prieš kritiko plunksnų ir laiko dantį, ir vis gilyn grimzdo „genijai“, virtę alkoholikais arba monokliuotomis meno utélémis.

*Syphilitiques, fous, rois, pantins, ventriloques,
qu'est-ce que ca peut faire a la putain Paris,
Vos ames et vos corps, vos poisons et vos loques?
Elle se secouera de vous, hargneux pourris!**

Ir štai tame Paryžiuje, Lotynų kvartale, kasdien pavakare galédavai matyti, literatų, valkatų ir kekšių apsupty, garsiuoju Bou' Mich'u, atžingsniuojančią keistą žmogėnā. Jis eidavo, iš lėto vilkdamas savo slubą koją, pasiramsčiuodamas storu kriukiu. Giliai ant pakaušio užsivožęs plačiais bryliais skrybélę, kaklą apvyturiavęs storu raudonu šaliu, jis nešė aukštai iškėlęs savo nepaprastą — ne tai rusų mužiko, ne tai Sokrato — galvą, papuoštą žydingčia nuo alkoholio nosimi ir milžinišką, jau visai nuplikusia kakta. Kiekvienas kelneris, nustebintas tavо nežinojimo, paaiškintų tau, kad tai „poetų princas“, nenuginčiamas viso Lotynų kvartalo dievukas, Paulius Verlaine'as, kad jis šią absinto valandą, asistos lydimas, daro savo kasdieninį vizitą St. François kavinei. Deja, šis debesų princas jau visai pažeme vilko milžino sparnus. Ištikimas alkoholiui, „vienintelei nedovanotinai savo ydai“, kaip patsai kad prisipažino, jis visai nebeteiko savo žmogiškos vertės pajautimo. Taip iškilmingai pradėta karališkoji tournée retai kada laimingai baigdavosi: nuo pirmų stikliukų jis darydavosi sentimentalus ir sugičęs verksnys, o pilną normą priėmus, aplinkui lūždavo stalai ir kėdės. Cia pat, tarp dviejų taurelių, jis ekspromptu rašydavo eiléraščius, pornografiškus ir katalikiškus, homoseksuališkus ir lyriškus, — pagal ūpą ir užsakymą. Pritrūkės pinigų sąskaitai apmokėti, jis skubėjo pas leidėją ir, daužydamas jo langus, maldavo „auks“ — sutartų penkių frankų — už naujai iškeptą šedevrą. Už dvidešimtį frankų jis parduodavo dedikaciją savo būsimoj knygoj, už stiklą absinto pasidarydavo tavo draugu. Neturėdamas kampo galvai priglausti, jis dažnai gyveno pas vieną iš savo „draugių“, kuri išlupdavo iš jo paskutinį graši ir panosej apgaudinėjo jį su jo bičiuliais. Komite-tas, susidaręs iš rimtų žmonių — Barres'o, Montesquiou, Anatole France'o, Huysmans'o ir kitų, — apmokėdavo jo kambario

nuomą ir maistą, irjisai, nei kiek nesivaržydamas, valgydino jų sąskaiton visą parazitų gaują. Artinantis žiemai, daktarai, tariamai gydydami nuo reumatizmo, iš mielaširdystės priimda vo jį ligoninėn, ir čiajisai, išsiprausęs ir išsidabinęs, švarutėliu chalatu priiminėjo savo svečius — akademikus ir prostitutės, laukdamas pirmųj pavasario spindulių, kad vėl ištrūktų i laisvę ir numalšintų gerklę deginanti troškulį. Bet jégos silpo, vizitai ligoninėse darësi vis dažnesni ir ilgesni, karčiamos broliai vis rečiau maty davio Verlaine'ą savo tarpe, ir pagaliau, 1896 metų sausio ménésio 8 dieną, nuosavam bute, Descartes'o gatvėje, pavadintoje vardu žmogaus, kuris manė, kad „sveikas protas yra geriausiai tarp žmonių padalinta dovana“, lyg pasityciodamas iš didžiojo filosofo, užgeso kitas žmogus, kurio smegeninę, bedalindamas šią dovaną, Didysis Pilstytojas buvo per apsirikimą aplenkës. Prie dar neatšalusio lavono stovėjo jo paskutinioji „draugė“ Eugénie Krantz, dėl savo frizotų plaukų kitaip dar vadina Eugénie Mouton, ir susižavėjusiems amerikonams pardavinėjo kiekvienam po „paskutinį“ didžiojo poeto plunksnakotį.

Nei vienas Lotynų kvartalo gyventojas nepažintu Verlaine'o, išvydës dvidešimt penkių metų jaunikaitį, padorą Parýžiaus miesto valdybos tarnautoją, skubantį į savo rojų — pas ponus Maute'ą de Fleuryville'į, ar pamates jį, sėdintį su pirštinėm ir skrybèle rankose ir mandagiai besišnekučiuojantį, žinoma, mamytes priežiūroje, su panele Matilda, savo būsimajā sužadëtine —

*Une Sainte en son aureole,
Une Chatelaine en sa tour,
Tout ce que contient la parole
Humaine de grace et d'amour.**

O juk buvo ir jis kada nors visų lepinamas ir mielas bernukas, bégijo nekaltas be kelnaičių, gimė, tiesa, po nelaimingu Saturno ženklu, betgi padorioj, pasiturinčioj ir garbingoj Karininko šeimoj. Mylinčios motinos gražiai išauklėtas ir pasiūstas į gero vardo Parýžiaus liciejų, dar šeštoje klasėje jis pamėgo skaityti ir rašyti eiles, kiek pasistengęs, baigë tuos mokslus ir iširašė į teisių fakultetą. Biografas be didelių fanta-zijos pastangų gali toliau pasakoti ši miesčionišką gyvenimą: apie tai, kad teisés mokslai Verlaine'o nesužavėjo, ir jis juos metė, kad padykinėjės išstojo tarnauti iš pradžių į draudimo bendrovę, o paskui į miesto savivaldybę, kad dideliu pareigingumu nepasižymėjo, o mégdavo dažnai, susiradęs bendraminčių, užsuktį į artimiausią kavinę aperityvo ar alaus išgerti. Žinoma, jis ir toliau rašė eiles, ēmė lankytis literatūriniuose salionuose, spausdinosis pažangių žurnaluose, išleido porą poetijos tomelių, kuriuos susižavėjė gyre Anatole France'as ir

*) La Bonne Chanson

*) A. Rimbaud, Orgie parisienne.

Victor Hugo. Nesusijaudinus, keliais žodžiais galima būtų pasakoti ir jo didžiosios meilės istoriją: kaip jisai, melancholiškas ir liūdnas, pirmą kartą išvydo besiypsančią šešiolikos metų mergaitę, kaip įsimylėjęs siuntinėjo jai eiliuotus, pilnus ilgesio „billets doux“, drąsindamas save, kad

La dure épreuve va finir:

Mon coeur, souris a l'avenir,)*

kaip nekantraudamas svajojo apie šeimos židinio laimę ir vestuvinių guolių. Santūrus lietuviškas kritikas, prięjės šią vietą, trenktų į kampą savo plunksnai ir paliktu nebaigtą biografiją, netekės vilties padaryti ką nors gero ir pamokinančio iš taip gražiai pradėto Verlaine'o gyvenimo. Tačiau nediskrečiški prancūzai, kartą įsiplepėję, nebesusilaiko ir ima pasakoti apie nesupratimus su uošve, apie pirmajį jaunavedžių barnį, pirmajį antausį savo dievaitei, apie vėlai namo grįžtantį girtą vyra, apie prišvinkusioj atmosferoj gimusį sūnų, apie visišką poeto nusivylimą savo „child wife“:

*Et vous n'avez pas su la lumiere et l'honneur
D'un amour brave et fort,
Joyeux dans le malheur, grave dans le bonheur,
Jeune jusqu'a la mort.**)*

Namų be dūmų, kaip žinom, niekur nėra, žaizdos apšašėja, gyventi vis tiek reikia, ir Verlaine'ų šeima, nežiūrint įsiliepsnoju-sios Komunos, greičiausia, būtų atlaikusi visus likimo dūžius, jei...

Jei 1871 m., gražų rugpiūčio rytą, laiškanešys nebūtų įmetęs į rue Nicolet 11 laiško, pasirašyto kažkokio Arthuro Rimbaud, prie kurio buvo prisegtas pluoštelis šio septyniolikamečio eilėraščių. Kad ir labiausiai susižavėjęs šia visai kito pasaulio poezija, Verlaine'as nebūtų taip entuziastiškai kvietęs: „Venez, chere grande ame, on vous appelle, on vous attend.“ to „Shakespeare'o — vaiko“, kaip jį pavadino Victor Hugo, jei būtų bendr truputėlį nujautęs, kokią fatališką reikšmę tai turės vi-sam jo gyvenimui. Šitoji dvejus metus trukusi, egzaltuota draugystė buvo tikrai „une saison en enfer“, ir Verlaine'as iš pragaro išėjo jau visai kitas žmogus: jis iš karto tapo didelis poetas ir tas apgailėtinės valkata, kuriam jau nieko nebeliko, kaip tik smukti socialiniais laiptais žemyn. Tasai ištysęs vaikėzas su milžiniškom raudonom kumštim, niūrus, nedraugiškas ir prie-kabus, savo genijum nušvintantis tik girtumo ir įkvėpimo eks-tazėse, tokia demoniška jėga užvaldė silpną moterišką Verlaine'ą, kad jo gyvenimas šios draugystės metu atrodo, kaip lu-natiko karstymasis namų stogais. Išėjės iš namų pakvesti sayo-sergančiai žmonai gydytojo, jis netikėtai gatvėje sutinka Rimbaud, ir abu, viską metę, staiga išvyksta į ilgas klajones po-

*) La Bonne Chanson

**) Romances sans Paroles

Belgijos Ardenus, Olandijos lygumas ir Londono šmukles, kur Verlaine'as, kaip ištikimas šunelis, sekioja paskui savo poną, pildydamas jo menkiausius įgeidžius. O tasa „didysis amora-listas išmoko jį anarchijos, paniekos literatūrai, paniekos šeimai, paniekos įstatymams, paniekos krikščionybei.“ Vargšas Lelianas rodo beviltiškas valios pastangas pabėgti nuo savo kankintojo, savo „epoux infernal.“ Tačiau kokia ironija: juk tai jisai, savo motinos akivaizdoje, su ašaromis maldauja Rimbaud nepaliki jo vieno ir, netekęs vilties perkalbėti, šauna į jį. Ir šitaip užsiverčia vienas žmogaus gyvenimo lapas.

Kalėjime, kur jis dvieims metams pasodinamas už lengvą savo draugo sužeidimą, išyksta didysis Verlaine'o atsivertimas. Vienatvė, nusivylimas draugu, galutinis, žmonos išsikovotas, išsiskyrimas — visa, kartu susidėjė, parklupdo vargšą žmogų ant kelių, ir paklydusi avelė grižta į savo avidę. Žmogus palengvina savo sielą karštą ašarą upeliais, poetas sukuria tyriausias nužemintos ir atgailaujančios širdies strofas, gražiausius katalikybės himnus. Šioje krikščioniškoje „Išmintyje“ atsisispindi visa skaisti, nuo purvo nusiplovusi, savo vaikiško tikėjimo prarastajį rojų vėlei atradusi, nukamuota Marijos vaiko širdis. Žmogus suranda savo Dievą, ir paklusnus katalikas grįžta į savo motiną Bažnyčią. Jo tikėjimas, kaip jis pats sakė, ne-pakyla aukščiau „anglininko tikėjimo“, ir katalikybės tiesas jis gina su nayviu altaristos pasipiktinimu. Jis tyčiojasi iš laisva-manių ir respublikonų, apgailestauja imperatoriškojo princо mirtį, užjaučia ištremtus jezuitus, smerkia jansenistus ir išaukština Viduramžių tikėjimą. Daug avelių bliauna Viešpaties avi-dėje, ir kiekviena kitu balsu šaukiasi savo Ganytojo. Tolimas mūsuose kai kieno siūlomas moderniškos katalikybės rafinuo-tumui, šis aptriušusios, liaudiškos, vietinės veislės avelės bal-sas vis dėlto pasiekia Aukščiausiojo ausį ir virpančiu aidu atsi-liepia įtemptose žmonių širdyse, o Verlaine'as vienu tuo amži-nybės pasiūlgusios sielos šauksmu tampa didžiausias, jei ne vie-nintelis, tikrai katalikiškas ir prancūziškas poetas, vertas Galijos apaštalo švento Martyno mokytinis.

Daug kartų skėstantysis griebiasi už šiaudo, bet šiau-das neatlaiko, lūžta, ir žmogus dar didesnėje nevilityje grimsta į dugną. Neilgai teišlaikė ir katalikiškasis šiaudas, ir Verlaine'as, vaikiška siela, kuri savo gyvenime „nesutiko patyrimo, to šalto ir patikimo draugo, kuris šiurkščiai pačiumpa mus už riešo ir veda gruoblėtu keliu“, kiek paplūduriavęs pa-viršiuje, grimzdo dar giliau. Veltui pabėgęs vyras bando susi-grąžinti sau žmoną ir vaiką, veltui naujasis Loyola nori atvesti į tikrąjį kelią užkietėjusį ateistą Rimbaud, nieko nepadės jam jo pastangos išsilaiatyti tvarkingu pedagogu Anglijos koledže ar pakartotini mėginimai grįžti, pagal Rousseau receptus, į gam-tą, prie ramių ir taikingų žemės darbų. Girtuoklystės, nauji „draugai ir draugės“, Valkatavimas, debošai — girtas laivas sū-kuriais leidžiasi žemyn.

Ir štai, pagaliau, vieną vakarą, grįžęs iš smuklės, girto įtūžimo pagautas, Verlaine'as puola smaugti savo motiną, septyniasdešimts trijų metų senutę, vienintelį padarą, kuris visą gyvenimą jo neapleido, jį mylėjo, juo rūpinosi. Nusikaltėlis uždaromas į kalejimą, žmogus iš nuodėmių taurės išlaiž paskutini lašą. Žemiau smukti jau nebéra kur. Visa, kas įvyksta po to, yra tuščia, nuobodu ir beprasmis. Verlaine'as gali dar dešimt metų valkioti reumatizmo grąžomus savo kaulus po vienas Paryžiaus smukles ir ligonines, rašyti Odes ir Dedikacijas, būti skelbiamas poetų princu, — jo gyvenimas jau suvartotas ir iščiulptas. Ir tik tada, kai šis visų aistrų iškankintas nusidėjėlio kūnas patiekiamas, po storu prakalbū, vainikų ir gėlių sluoksniu, Batignolles kapinyno kirmelių puotai, prasieda naujas, didelis ir nemirtingas poeto gyvenimas.

Kaip visa naujoji prancūzų poezija, taip ir Verlaine'o nemirtingumo kelias prasieda nuo Baudelaire'o. Baudelaire'as davė ne tik idėjinį turinį, bet ir tą ypatingą, intymų medžiagos traktavimo būdą visai simbolizmo mokyklai, jo kūrybą nagrinėti entuziastingai puola jaunutis Verlaine'as, Blogio Gėlių kvapai sklinda iš pirmųjų Saturniškuų Eileraščių. Tačiau nebūtų verta nei kalbėti apie šias jo eiles, jeigu jų esenciją sudarytų vien Baudelaire'as, tegu ir atmieštasis Victor Hugo ar Leconte de Lisle'o surogatas. Iš pirmųjų eilučių nuaidi nuoširdi, verlaine'iška aimana — De la douceur, de la douceur, de la douceur, poetas sapnuoja keistus sapnus, pilnus ilgesio ir muzikos:

*Je fais souvent ce rêve étrange et penetrant
D'une femme inconnue et que j'aime et qui m'aime
Et qui n'est chaque fois ni tout à fait la même
Ni tout à fait une autre, et m'aime et me comprend,*)*

sapnus, kur jis, užbégdamas už akių savo gyvenimui, šaukiasi žmogaus, kuris suprastų paprastą, permatomą jo širdį, ilgis raminančios rankos, kuri nušluostytų jo šaltu prakaitu išmuštą kaktą. Švelni daina liūliuoja jo sielą, užsimirštančią saulėlydžiuose, verksmingi rudens smuikai plėšo jo širdį, kuri, kaip nuvytęs lapas, blaškos i piko vėjo sūkuriuose. Si melancholijos ir skausmo transpozicija iš savo vidaus į visą supančią aplinką, šis tobulas išorinių pojucių ir viduų jausmų suliedinimas, patiekas muzikaliniame fone, jau turi savyje visą Verlaine'o kūrybą, o potencialiai ir visą simbolizmo poeziją. Šitoks Verlaine'as, kviesdamas savo vargšę širdį —

*Allons, mon pauvre coeur, allons, mon vieux complice, —
išeina statyti naujų triumfų arkų, ieškoti Galantiškų Puotų ir Išminties.*

Kitas vis dar protingo Verlaine'o eilių rinkinys — Galantiškos Puotos, — nežiūrint iš paviršiaus grynai knyginių brolių

*) Poemes Saturniens

Goncourt'ų įtakos, jo vaizduojamo dirbtinio XVIII amžiaus ir Italų Komedijos štampuotų figūrų, turi, be abejo, ir kitus įkvėpimo šaltinius — ar tai būtų liaudies poezija, ar Paryžiaus miestės sekmadienio išvykos, — tampresniais ryšiais prirešančius kūrinį prie jo autoriaus taip subjektyvios asmenybės. Kritikai gali ką nori sakyti apie Verlaine'o sukurto pasaulio neatitikimą XVIII amžiaus tikrovei, šios žavingos kaukės, kurių savo fantastikuose aprēduose vaikščioja mėnesienoje

Tout en chantant sur le mode mineur

L'amour vainqueur et la vie opportune,)*

pačios netikėdamos į savo laimę, — su meistrišku rafinuotumu perduoda visą tą lengvumą ir gracią, kurią suteikia gyvenimui tobulai išdirbtos konvencionalinės formos meilėje ir papročiuose. Tiesa čia nedaug tereiškia — tokį pasaulį mes priimam ir pamėgstam labiau už realiją, tuo keliu dažnai taip toli nuenam, kad atsisakom priimti kasdienišką Korsiką, pasilikdami sau Merimee sukurtą, kad legendariškoji, iš spalvotų atviručių ir literatūrinių bei istorinių reminiscencijų susidarytoji Venecija mums iš tiesų daug gražesnė už tikrą. Meno ir fantazijos pasaulis tvarkosi pagal atskirus, savarankiškus įstatymus, todėl ir reikalauti iš Verlaine'o, kad jis imtų fotografiuoti tikrovę, būtų baisių, negu, mūsų maštabu, prašyti Galdiką, kad jis imtų piešti kaip Žmuidzinavičius.

Geroji Daina — tai paskutinis Verlaine'o bandymas atremti savo poeziją į ką nors pastovų, tvirtą, surasti jai išorines priežastis ir išorinių objektyvų turinį. Jei Galantiškų Puotų Verlaine'as dar mėgina į viską žiūrėti iš aukšto, iš savo „tour d'Ivoire“, stengiasi būti objektyviu, neasmeniniu poetu, sukurti fantastinių, savaime egzistuojantį pasaulį, tai Gerosios Dainos siužetas, jei taip galima pasakyti, yra meilė, o ji jau labai elastinga materija, lengvai pasiduodanti pačiam subjektyviausiam traktavimui. Užtat čionai, šalia tokijų objektyvizuotų meilės ei-lėraščių, kaip H. Radausko patiekasis poeto „Keliai į rojų“, randame ir giliai vidinės nuotaikos strofas, kaip

La lune blanche

Luit dans les bois

De chaque branche

Part une voix

Sous la ramée...

*O bien-aimée.**)*

kur aplinka nustoja savaimingos egzistencijos, tarnauja tikrai įrankiu žmogaus vidinei būklei perduoti, ir visas eilėraštis tereiškia tik tą vieną svajingos palāimos atodūsi: „O bien-aimée.“

Cia susikerta Verlaine'o, žmogaus ir poeto, keliai, kad daugiau jau nebeperiskirtų. Gyvenimas ir kūryba tampa viena

*) Fêtes Galantes

**) La Bonne Chanson

žinei iškratyti ar sielai sueiti į mistinį santykį su Dievybe. Pradėjės Romansais be žodžių, poetas kalėjimo vienatvėj pasiekia Išmintį, keliauja, jos vedamas, į Meilę ir Laimę, kad ir vėlei kristą, dainuodamas Elegijas ir Odes jos Garbei. Toji skaidi siela, stebindama savo atvirumu ir nuoširdumu, išsipasakoją mums su rafinuočiausiu paprastumu visas savo bédas. Mes jaučiame ją virpančią nerimu, kai ji, likusi viena, be meilės ir neapykantos, nebežino, ko trokštī, ko ilgėtis:

*Il pleure dans mon coeur
Comme il pleut sur la ville
quelle est cette langueur
qui penetre mon coeur?*)*

Mums artimas šis pavargės žmogus, kai jis prašo priimti, kaip kuklia dovaną, vienintelį turtą — jo tyra širdį, kai jiš maldauja nedraskyti jos savo baltomis rankomis:

*Voici des fruits, des fleurs, des feuilles et des branches
Et puis voici mon coeur, qui ne bat que pour vous.
Ne le dechirez pas avec vos deux mains blanches
Et qu'a vos yeux si beaux l'humble present soit doux.*)*

Liūdni ir susimastę mes klausomės silpno jo švelnios dainos balso, kuriame audi širdis, suradusi dideles ir paprastas šio gyvenimo tiesas:

*Ecoutez la chanson bien douce
qui ne pleure que pour vous plaire.
Elle est discrète, elle est legere:
Un frisson d'eau sur de la mousse!**)*

Šis balsas pasakoja apie didelę garbę būti vargšu nieko nelaukiant, apie laimę gyventi taikoje be pergalės, apie tai, kad gera širdis yra vienintelė šio gyvenimo tiesa:

*Acceuillez la voix qui persiste
Dans son naif epithaleme.
Allez, rien n'est meilleur a l'ame
que de faire une ame moins triste!***)*

Stebina mus nepaprastas sielos blaškymasis tarp gera ir bloga, ir, lyg viduramžių atskyrėlio vizijoje, dalyvaujame šioje „dvaziasi į savajį Dievą ir kvaitulinguose džiugavimuose kūno, skeniniame pakilime intymiai kalbasi su Dievu, išgirsta Viešpaties balsą, liepiantį Jį mylėti:

*Mon Dieu m'a dit: „Mon fils il faut m'aimer.“
Sūnus ieško ir neranda savo tévo:*

*) Romances sans Paroles

**) La Sagesse

***) Lanson Ant. de la lett. fr. p. 1129

J'ai repondre: Seigneur, vous avez dit mon ame.
C'est vrai que je vous cherche et ne vous trouve pas.
Viešpats aiškina, kad jis čia pat, prie jo, kad jis — tos lūpos, kuriomis ligonis kalba, kad jis — tasai drugys, kuris ji krečia:
*Il faut m'aimer! Je suis l'universel Baiser,
Je suis cette paupiere et je suis cette levre
Dont tu parles, o cher malade, et cette fievre
qui t'agite, c'est moi toujours! Il faut oser
M'aimer!*

Tačiau ligonis dreba ir nedrišta:
*Seigneur c'est trop! Vraiment je n'ose Aimer qui? Voix
O, non! je tremble et n'ose.*

Viešpats ramina ligonį, drąsina ji, aiškina, jog Jo tikslas visoje savo amžinybėje ir yra šis vienas, kad tasai ji mylėtų:

*Aime. Sois de ta nuit. Aime. C'est ma pensee
De toute éternité, pauvre ame delaissee
que tu dusses m'aimer, mon seul qui suis reste!*

Ir tas nežemiškas, skausmingas dialogas baigiasi džiaugsmo ašaromis:

*— Ah! Seigneur, qu'ai-je? Hélas! Me voici tout en larmes
D'une foie extraordinaire: votre voix
Me fait comme du bien et du mal a la fois,
Et le mal et le bien, tout a les memes charmes.*

Tokio dvasinio pakilimo, tokio suartėjimo su Dievu prancūzų poezija dar nebuvo regėjusi ir negreit vėl išvys.

Užtat norisi labai nustebti, išgirdus tą patį šventuolį patetiškai deklamuojant:

*Širdims pakanka avinėliais bliaut.
Jos staugimu paskelbė, kad keliaut
Mes norim į Sadomą ir Gomorą.*)*

arba įsklausius į jo visu pagonišku skaistumu giedamas odės moters pečiams ir krūtimis ir kitoms meilės piligrimų lankomom vietoms:

*Mais apres les merveilles
qui n'ont pas de pareilles
De l'épaule et du sein,
Faut sur un autre mode
Dresser une belle ode
An glorieux bassin.**)*

Mat, tas save nuogą parodės žmogus, laukiniškai nekaltas savo ištvirkime, krikšioniškai nusižeminės savo atgailojimuo- se, neturėjo stuburkaulio, aplink kurį formuojasi asmenybė, vi- siškai neturėjo valios, nemokėjo jis nei norėti, nei galėti:

*O n'y pouvoir, etant si faible aux voeux si lents,
O n'y vouloir fleurir un peu cette existence!*

*— — — — —
O n'y vouloir, o n'y pouvoir mourir un peu!**

*) Paralllement 363

**) Odes an son Honneur 578

*) Jadis et Naguere 250

tas laivas, kuris visiškai nesirūpino savo kroviniu.

Verlaine'as menkas buvo filosofas, didelių psychologinių įmantrybių pas jį nerasi, ir giliu tvarkingu išsilavinimu jis taip pat pasigirti negalėjo; tai buvo greičiau barbaras, primityvia siela ir purvinom kojom įsiveržęs į dailius ir simetriškus gališkos kultūros sodus. Užtat ir jo vedamos simbolistų poetų gaujos antplūdis aukštyn kojom apvertė visą prancūzų poezijos tradiciją. Revoliucija pasireiškė ne tiek idėjinio poezijs turinio atnaujinimu — simbolizmas iš viso vengė siužetų, o gal ir neturėjo nieko naujo pasakyti, — kiek visai naujo pažiūros taško į poeziją pasirinkimu, nauja poetinės medžiagos traktavimo maniera. Tai pirmoj eilėj gryna formalistinė revoliucija.

Zmogų, iš svetimos literatūros užklydusi į prancūziskąją, tai nuolat stebino, o dabar jau ir patys prancūzai ima pripažinti, kad jų poezija „visados buvo perdaug panaši į gražią prozą.“ Aišumas ir logišumas, senos galų dorybės, nežiūrint romantišmo ir parnasininkų skelbtų perversmų, né akimirkai nepaliko prancūzų poezijos. Iš poeto reikalaujama, kad jis, dėstydamas savo mintis, aprašinėdamas gamtą, patiekdamas savo emocijas, siektų visiško aiškumo ekspozicijoje, jo poema turinti būti taip pat gerai ir tvarkingai parašyta, kaip licejaus retorikos klasės mokinio namų darbas. I tradiciją šaknis įleidusi, pagal eilę sudėstytos, tarpusavy surištos idėjos, logiškai „sudėlioti“ ir būtinai dar paaiškintini įvaizdžiai ir metaforos, kuone nuo gražiai padaryto, deklamatoriško saknio, išpuošto vaizdžiai epitetais ir figūromis ir išsprusto į banguojančio ritmogriežtus rėmus. Tokia yra prancūzų klasikinio amžiaus poezija, tokia romantikų didžioji gražbylystė, nieko nepakeitė ir Parinas, savo marmurinėmis formomis duodamas griežtuose kontūruose sustingusio išorinio pasaulio vaizdus.

Galima įsivaizduoti, kokiu barbaru turėjo atrodyti padom prancūzui tas valkata Verlaine'as paskelbęs

Prends l'éloquence et toris — lui son cou! —)*

— Ciupk gražbylystę ir nusuk jai sprandą! Verlaine'as visa savo alogiška ir sensualia prigimtimi, labiau negu formuluota teoriija, kurią jis tik vėliau patieks, tarė: ne! ilgų amžių oratorinei tradicijai. Svajotojas, kuris nedrysta formuluoči savo sapnų, atgailautojas, kuris nemato ryškiomis spalvomis viso savo nuodėmės baisumo, nuotaikos žmogus, kuriam pasaulis yra tikai jo viduje glūdinčio emocijų, pojūčių ir minčių kratinio atspindys, buvo svetimas prancūzų poezijai, tikras „poete maudit“ tarp išrinktųjų. Jo poezija — tai ne logiškas emocijų dėstymas, o padrikų išpūdžių, jausmų ir įvaizdžių, perlūžusių jo vidinės

*) Jadis et Naguere 206 p.

nuotaikos prizmėje, nuolat stiprėjantis pluoštas. Priešpastatyta ankstyvesnei „poesie a these“, poezių, kuri turi ką nors įrodyti, jo poezių yra „poesie a theme“, su dominuojančia viena pagrindine tema — jo paties momento nuotaika, kuriai visa kita tarnauja tik kaip iliustracinių medžiagą. Jo kūryba, kaip sako Thibaudet, „tai poezių, gimusi kuone prieš žodį, tai užrašyta svajonė.“ Ieškodamas jausmo ryškumo, jis nustumia į šešelį žodžius, labiau žavédamasis garsų skambesiui, negu jų griežta prasme ir tiksliais kontūrais.

*Car nous voulons la Nuance encor,
Pas la couleur, rien que la nuance!
Oh! la nuance seule fiance
Le reve au reve et la flute au cor!*)*

Tuo būdu precizišumas, kokia forma jis besireikštų, tampa simbolizmo priešu Nr. 1., o mūsų kalbos žodyno visą skurdą ir ubagystę, kuri aiškiausiai pasirodo, kai tik norima vaizduoti vidujinę psychologinę ar emocinę, žmogaus dvasios būti, pa- sišaunama išgydyti, atimant iš muzikos tai, kas jai priklauso.

„Reprendre a la musique son bien! — tokį šūkį metė kitas disidentas, irgi simbolizmo maitre'as ir Verlaine'o draugas Stephane Mellarme. Puikiai žinome, kad garsiniai dirginimai, kokio meninio lygio jie bebūtų, daug stipriau ir greičiau veikia net ir nekultūringų žmonių nervų sistemą, negu tokios pat vertės verbaliniai ar vizualiniai suerzinimai. Todėl visiškai suprantamos simbolistų pastangos apvogti muzikos lobynus ir, pasinaudojant jos technika, išgauti kalbinio instrumento pagalba tokius pat sielos virpesius žmogaus viduje. Muzikalines kultūros pakilimas Prancūzijoje, tiek masėje, tiek ir intelektualiniam elite, o ypač Wagnerio kultas, pažengę taip toli, kad net vienas simbolistų žurnalas pasirinko sau pavadinimą „revue Wagnerienne“, bus, greičiausia, privedės prancūzų poeziją prie šios laimingos minties. Atitinkamos žodžių ir skiemenu kombinacijos, nuolatinės aliteracijos ir asonansai, iš paviršiaus griežti eilucių ir net strofų struktūros laužymai, prięję kuone iki visiško atsisakymo nuo tradicinės metrikos, — vis tai poezijos sumuzikalimimo pastangos, davę progos prancūzų literatūrai ištrauki i plaučius daug šviežio, gryno oro.

De la musique avant toute chose!
drąsiai proklamuoją Verlaine'as savo „Art Poétique“, pareikšdamas, kad visa kita tai tik „literatūra“. Bet labiau negu jo proklamacijomis mes tikime jo visa, muzika persisunkusia, tai giedriais, tai sopulingais tonais skambančia poeziija, taip kad kartais abejojame, ar bereikėjo, kad Debussy dar rinktų muziką jo švelniais, nesmarkiai balsais aidinčiomis arietėms.

*C'est l'extase langoureuse,
C'est la fatigue amoureuse,*

*) Jadis et Naguere.

*C'est tous les frissons des bals
Parmi l'éternité des brises,
C'est vers les ramures grises,
Le choeur des petites voix.*

Poetui už vieną žodį, suradusį kelią į žmonių širdis, galima dovanoti visas jo gyvenimo nuodėmes, už tatai didžiajam Verlaine'ui, grynos poezijos kūrėjui, sielų ramintojui ir džiugintojui, tam vargšui Lelianui, girtuokliui, valkatai ir paleistuvui, nebūkime per daug kieti. Jei poezija gražus dalykas, tai gyvenimas, puikiai žinome, dažnai būna baisus. Todėl François Villono žodžiais:

*Hommes icy n'a point de mocquerie;
Mais priez Dieu que tous nous veuille absoudre.*

*

* * *

Paul Verlaine

JAUSMINGAS PASIKALBĖJIMAS

*Senajam parke, nuošalioj aléjoj,
Du siluetai pamažu praéjo.*

*Jų akys mire, gležnos lūpos jų,
Ir vos girdéti žodžiai abiejų.*

*Senajam parke, nuošalioj aléjoj,
Vaiduokliai praeiti prikelt noréjo.*

— Ar mūsų aistrą prisimint gali?
— O, ne, tas laikas, — kaip jisai toli!

— Nejau tai šviesiai laimeti lemta žūti,
Kai mūsų lūpos jungės? — Gali būti.

— Kur žydras skliautas, kur viltis didi?
— Tačiau vilti dengia debesys juodi.

Taip juodu eina per smilgėtą taką,
Ir vien naktis tegirdi, ką jie sako.